

PROSTOR PRO SPISOVNÝ JAZYK BY MĚL ZŮSTAT ZACHOVÁN

S DOCENTEM MARTINEM VOKURKOU O PRÁCI NA SLOVNÍKU NESPISOVNÉ ČEŠTINY

SLOVNÍK NESPISOVNÉ ČEŠTINY LETOS ZÍSKAL VE 14. ROČNÍKU PRESTIŽNÍ SOUTĚŽE SLOVNÍK ROKU 2007 PRVNÍ MÍSTO. V AUTORSKÉM TÝMU, KTERÝ KNIHU SESTAVIL, PRACOVÁL TAKÉ BRANDÝSTÁK DOCENT MARTIN VOKURKA Z ÚSTAVU PATOLOGICKÉ FYZIOLOGIE 1. LÉKAŘSKÉ FAKULTY UK. SLOVNÍK VYŠEL ZATIM VE DVOU VYDÁNÍCH, NA JAŘE A NA PODZIM LOŇSKÉHO ROKU. ROZSÍŘENÉ VYDÁNÍ OBSAHUJE 14 TISÍC HESEL, ŽE BUDEU NÁSLEDOVAT DALŠÍ, JE TĚMĚR JISTÉ. „ZAJEM CTENÁRŮ O KNIHU JE VELKÝ, NOVÝCH HESEL BUDÉ TAKÉ PŘIBÝVAT A NADŠENÍ AUTORSKÉHO KOLEKTIVU I NAKLADATELSTVÍ TRVÁ,“ ŘÍKÁ DOCENT VOKURKA.

JOSEF KOUKAL

Odkud se nápad na sestavění Slovníku nespisovné češtiny vzal?

Má původ už v 80. letech. Z iniciativy doktora Jana Hugo, tehdejšího asistenta na lékařské fakultě, který byl mým starším kolegou, jsme vytvořili jakýsi položertovný etymologický kroužek. Já byl tehdy medik, jak se říká fiškus, který se věnuje vědecké práci ještě za studii. Po promoci jsem do stejněho oddělení nastoupil, takže naše spolupráce trvá už téměř čtvrt století. Etymologický kroužek stál stranou našich odborných aktivit. V rámci nich jsme shromažďovali zejména odbornou terminologii. Doktor Hugo ale přišel s myšlenkou zároveň vytvářet slovník

nеспisovných, hovorových výrazů. On má velkou vazbu k Brnu a k němčině. Snad i proto slovník obsahuje řadu výrazů brněnského plotny nebo vídeňské němčiny.

Jak se materiál pro slovník nespisovné češtiny sháněl a mají velkou roli elektronická média?

Začíná se tím nejjednodušším, a to sběrem slov, kterých každý z nás zná spoustu. Když se tato zásoba záhy vyčerpá, je třeba oslovovat různé skupiny lidí, čerpat ze speciálních slovníků, které byly na toto téma publikovány v minulosti od Puchmajera až po první republiku, ale třeba i z policejních zpráv... Je velmi důležité oslovit lidí, kteří mají širší průnik do určitého prostředí.

V poslední době díky rychlému rozvoji internetu se významným zdrojem stávají i chatové stránky, přičemž pomocí Googlu můžeme sledovat i frekvenční výskyt těchto výrazů.

Práce v terénu se odehrává přes prostredníky, nebo sami vyrážíte za sběrem nespisovných slov? Už jste naznačil, že potřebujete spolupracovníky dobré obeznámené s určitým prostředím. Někdo nový by se v něm težko rychle zorientoval.

To určitě. A rozšířeního slovníku včetně získávání dalších spolupracovníků patří k našim trvalým úkolům. I já mohu přispět různými výrazy z oblasti zdravotnictví. Na našich stránkách www.slangy.cz má možnost psát své návrhy na rozšíření slovníku každý.

Rikáte, že pracujete se staršími slovníky slangových výrazů. Jak rychle se obecná čeština využívá? Hodně výrazů se asi přestává používat a naopak vznikají nové...

Části výrazů vymizela, nové vznikají v nejrůznějších oborech od hudby po počítače, na druhou stranu jsou slova, jimž lidé zůstávají věrní, a i když jsou v dnešní době vnímána jako moderní, používala se už za první republiky. I tím je tahle práce zajímavá.

Sledovat, jak jazyk odraží svou dobu a jak se přenáší některé výrazy dál. Původy slov občas sahají až do středověku. Nejstarší známé argotické výrazy souvisejí například s putováním Romů v 15. století nebo vznikem prvních městských aglomerací.

Nastartoval rozvoj elektronických médií rychleji změny ve vývoji hovorového jazyka? Některé jazykovéčki poukazují spíš na zlepšení jazyka právě v souvislosti s esemeskami a e-maily. Podporuje elektronická komunikace kreativitu, nebo

naopak směruje k unifikaci jazyka?

To je těžká otázka. Možná stojíme na začátku nějakého procesu, jehož výsledky neptevedlí. Tendence k sjednocování, když díky rychlé výměně informací se některé výrazy více ustálují a jiné mohou zmizet, jistě existuje. Naopak určitá jazyková kreativita je patrná z toho, jak si některé výrazy z oblasti techniky hledají další uplatnění. Pokud bychom chtěli hovořit o tom, co slangi nebo konkrétní výrazy fixuje, je to zpravidla příslušnost k nějaké skupině. Ovšem i takové skupiny se vyvíjejí, což má zase logicky vliv na vývoj jazyka. Každá z nich si hýčká svůj slang. Argot má často význam i určitého utajení a konspirace. Používání nějakého výrazu může být v důvody projevem příslušnosti k nějaké skupině.

Ve škole jsme se všichni učili, jakým způsobem dochází k obohacování češtiny. Slova se přejímají z jiných jazyků, vznikají zcela nové názvy nebo složeniny těch stávajících. Je v hovorovém jazyce nějaká převažující tendence? Co s ním nadělá například v posledních patnácti letech expenze angličtiny?

Klasickým zdrojem českých argotických výrazů byla v minulosti hlavně němčina, dále jidiš nebo romština. Angličtina zažívá silný nášvup. Doktor Hugo uvádí jako příklad takové změny příklon od původně německého slova „helfnout“ k anglickému „helpnout“. Druhý výraz dnes v hovorovém jazyce získává převahu. Nová generace už němčinu neovládá.

Zmínil jste, že sledujete i četnost různých výrazů v elektronických médiích. Dá se říct, že by se frekvence vulgarismů zvyšovala? Vím, že to nebylo

hlavním předmětem vašeho zkoumání.

To nebylo. Ale jistě, třeba i ve filmech se objevují stále častěji výrazy, které tam dříve nebyly. Na druhou stranu i v klasické literatuře se objevují lečjaké jaderné výrazy. Spíš platilo, že je lidé vnitřním vice odlišen. Měli větší cit pro to, kde je umění, kde spotřební zábava, dnes je patrně mnohem větší prolínání. Hranice mezi tak ostre.

Většina médií si jazykovou úroveň hledá. Když loni Mladá fronta Dnes zveřejnila žebříček nejfrekventovanějších vulgarismů používaných dnešními školáky, první dvě příčky vytečovala s tím, že jde o nepublikovatelné výrazy. Na druhou stranu by člověk těžko hledal nějakou širší skupinu zivých lidí, kteří spolu komunikují bez použití výrazů obecně češtini.

To je asi pravda. Přesto doufám, že by mělo být jasné, že určité výrazy patří jen někam a prostředí, v němž se užívají spisovného jazyka, by měl zůstat zachován.

Vloni na sebe upoutaly pozornost zveřejněné policejní odpovědi fotbalových baťanůřů několika pražských klubů, na které patří navázala divadelní show Petra Čtyrtnička Ivánka, kamáradé... Rada vulgarismů z tohoto představení okamžitě zlidověla, noviny otiskovaly „překlady“ dialogů do češtiny. Zahrnuli jste něco z Ivánka do slovníku?

Konkrétně nevím, ale je to rozumné jeden z obvyklých zdrojů, z nichž se čerpát dá.

Kromě různých konkrétních výrazů jsou v těchto odpovědích patrné i některé tendenze. Například zdvojení balastních vulgarismů, kterými lidé prokládají hovor z „ty vole“ na „ty krávo, vole“. To je novinka, nebo se takhle mluvilo i dřív?

To už se dostáváme trochu mimo slovník i mé znalosti. Je vždycky překvapivé, jak se takové věci vyvíjejí, znovaobjevují nebo tvorí. I takový typ kreativity, jako je dublování vulgarismů, musí z něčeho vycházet.

Proč vlastně máme potřebu používat vulgární výrazy? Jde jen o emocionální ventilaci?

Předpokládá se, že hlavním prvkem je ventilační efekt, který má přinést úlevu. Jde o paralelu k potřebě v určité situaci do něčeho kopnout, bouchnut do stolu... Takový ventil může mít pozitivní i negativní projekty.

Tahle potřeba je zřejmě nejen lidská, ale obecně živočišná. U lidoopů, kteří se naučili komunikovat ve znakové řeči, byly popsány případy, kdy například šimpanz nazval svou ošetřovatelku v jakési konfliktní situaci záchodem.

To mě na věci samozřejmě fascinuje. Spojení určitých potřeb s psychikou. V mozku každého z nás jsou podkorové části s prvky agresy, prvky sexuality... To, co z hlubin naši psychiky vyuvírá, vlastně tvorí svět bohatství. Zajímavé je, že různým argotickým jazykovým kracím zpravidla nechybí vtip. Hravost v zacházení s jazykem, kterou se vyznačují hlavně děti, v člověku do určité míry zůstává celý život.

Jak musí být slovo frekventované, aby se do vašeho slovníku dostalo? Aby nešlo jen o termin, kterému rozumí dva tři kamarádi, ale skutečný slangový výraz?

Zádné přesné číslo samozřejmě neřeknu, ale je to problém, který často řešíme. Když člověk zaslechně jen nějaké slovo a nenajde pro ně další referenci, nemůžeme ho použít. Ty výrazy nemohou mít platnosť jen pro nějakou miniskupinu. (Autor je redaktorem deníku Právo.)

BRAMAC

Společnost Bramac uvádí na trh nový model tašky Natura. Nejoblíbenější profil velkopřímoformátových tašek Bramac je nyní dostupný pro každého!

Cena 196 Kč/m²

BRAMAC 30+15 LET GARANTIE

Fous
Střechy

Prodejna

Brandýs nad Labem
Martinovská 328

tel: 326 396 100, 326 396 400

mobil: 603 272 399, 731 412 749

fax: 326 303 158

e-mail: info@fous.cz

Prodejna Dobříš

Pražská 711, 263 01 Dobříš

tel: 318 522 351, e-mail: dobris@fous.cz

Centrum pálené krytiny

U výkupního střediska, Praha 5 - Reporyje

tel.: 251 626 679, 80, fax: 251 614 863

e-mail: prodej@fous.cz, www.palenakrytiny.cz

o fous lepší střecha

Ucelený sortiment

- Střechy
- Fasády
- Komíny
- Strešní okna
- Izolace
- Stavbení dřevo
- Okapový systém
- Sádrokarton

výpočet ceny střechy
zdarma do 48 hodin

WWW.FOUS.CZ

Po - Pá: 7:30 - 17:30, Sobota: 8:00 - 12:00